

271. Petrivente, Újkúti-dűlő

(Zala megye) U

Az 1992-ben terepbejáráskor talált újkőkori lelőhelyről 1999-ben légi fényképeket és geofizikai felmérést készítettünk. Világosan kiderült, hogy egy kettős árokkal körülvett újkőkori települést szel át az M7 nyomvonal, nagyjából a 226. kilométerszelvény közelében (73. sz. lh.). A település nyomának jó része az északra eső erdő alá húzódik, a kerítő árkok délről övezik az erdő alá eső központi részt, míg a település többi része az árkokon kívül délre fekszik.

Az É-D irányú Büdös-árok nyugati dombletőjén húzódik a lelőhely É-D hosszirányban elhelyezkedve, párhuzamosan az ártérrel. Az ártér északkeleti részén ugyancsak egy hasonló korú, nagyobb kiterjedésű település nyomait figyelhetjük meg korábban terepbejáráskor, de ennek csak déli végét érinti az M7 nyomvonal (74. számú, Rigyác, Alsó-mező nevű lelőhely).

A 226. kilométerszelvényénél, az autópálya nyomvonal-szélességének megfelelően 4200 m² nagyságú területet tártunk fel 2000. szeptember 25. és december 8. között.

Összesen 166 objektum került feltárássra, melynek legnagyobb része az árkok külső, déli oldalán helyezkedett el, míg a belső északi részen inkább a keleti rész fele kezdenek sűrűsödni a telepjelenségek. Az objektumok nagy része és az árkok egyértelműen a középső újkőkori Sopot-kultúrába tartoznak, míg a dunántúli vonaldíszes kultúra keszthelyi csoportja sokkal kevesebb objektummal képviselt a lelőhelyen. A házakra az észak-déli irányú hosszanti árkok által körülvett részek utalnak. Kiemelkedő leleteink a vörös festésű edénytöredék, továbbá idoltöredék, és az égett fagerendák nyomai, melyeket in situ sikerült kiemelni. A lelőhely feltárást 2001 tavaszától folytatjuk.

Konzulens: dr. Kalicz Nándor; munkatárs: Havasi Bálint.

HORVÁTH LÁSZLÓ

272. Pécs, Szent István tér

(Baranya megye) Ró

A feltárást tárgyát képező V. számú ókeresztény építményt 1913-ban a Péter-Pál sírkamra első helyreállításakor már megtalálták, de feltárássra akkor nem került sor. 1939-ben a tér csapadékvíz-elvezetési munkái közben Gosztonyi Gyula újból észlelte az épület egyik falát. 1999–2000-ben a végleges védőépület építésekor az V. számú sírkamra Ny-i fala teljes hosszában kibontakozott, ezután a feltárást nagyobb szelvény nyitásával folytattuk a Péter-Pál sírkamrától K-re eső területen.

Az V. számúnak nevezett ókeresztény építmény romosan, de jó állapotban megmaradt nyolcszögletű épület, amelynek Ny-i traktusát, É-i zárófalát és D-i bejáratának egy részét volt módunkban feltárni. A sírkamrán belül bolygatott melléklet nélküli sírok is előkerültek. Falai téglából és kőből készültek, belső felszínükön sárgásfehér színű eredeti vakolat nyomait rögzítettük. A feltárá-

son megállapítható volt, hogy az épület többszöri átépítésen esett át, az eredetileg nyolcszögű épületet D-ről kibővítették és valószínűleg az É-i oldalon is van egy hozzáépítés. A feltárási terület K-i oldalán rossz minőségű, szabálytalanul rakott fal a szakirodalomból ismert és korabeli térképeken is jelölt középkori építmények falaként értelmezhető. (Szathmáry palota, és az úgynevezett holtak kápolnája). Az ásatási időszakban az V. számú sírkamra kb. kétharmadát tártuk fel. Tekintettel az építmény alaprajzi különlegességére, jó állapotára, a feltárást szükséges folytatni, a teljes alaprajzi tisztázás érdekében. A feltárást 2000. október 13-án fejeződött be.

KÁRPÁTI GÁBOR

273. Pécs, Virág-ház

(Baranya megye) Ró

A Virág-ház falába beépített sírkőtöredék a korábbi vakolat leszedésekor került elő. A ház renoválási munkálatainak folytatása előtt szükségesnek tartottuk kiemelését, amelyre 2000. június 23-án került sor. A kő harmadlagos helyzetben volt (másodlagosan küszöbnek használhatták fel), így töredékesen maradt ránk. Az írott felület egy darabja van meg, melyből a III. sz. itáliai légió igen ritka hazai emlékére következtethetünk, a 2. század végéről. A kő feldolgozása hozzájárulhat a Marcus Aurelius által felállított légió pannóniai jelenlétének tisztázásához.

GÁBOR OLIVÉR

274. Pilis, Millenniumi park, középkori

templomdomb

(Pest megye) Kö

A feltáratlan középkori templomhely dombján a pilisi Polgármesteri Hivatal Emlékparkot létesített. A magas domb közepén fakeresztet állítottak. Ettől 6,5 m-re K-re egy 22×80 cm széles kegyeleti sírhelyet ástak. A kb. 65 cm mély gödörben habarcsos építési törmelék, fél téglákat figyeltem meg, illetve DK-i sarkában fekete döngölt földalapot 20 cm-es részletét. Egy idomtégla is előkerült és egy vasszeg. Minden további munkát sikerült leállítani.

TARI EDIT

275. Pincehely határa

(Tolna megye) Ó, R, LT, Ró, Á, Kö

A településen 1999. december 8-án végeztünk légi felderítést, 2000. március 7-én pedig terepbejárást.

Belső-sarok: A ma álló épülettől ÉNy-ra fekvő dombon a Pap-szigeten talált leletekkel megegyező (őskori, római és középkori) anyagot találtunk. A lelőhely folytatódik a dombon keresztülfutó fasortól É-ra a földútig, majd azon túl is, Ny-ról a halastó, K-ről a mocsaras rét által határolva. Nem sikerült megállapítanunk, hogy a légi felvételeken látható kettős körülkerített terület régészeti objektum-e vagy nem.

Méhesek-alja: A terepen azonosítottuk a kb. 30 m átmérőjű, sánccal körülvett, 2 m relatív magasságú magaslatot. A sánc viszonylag jó állapotú, kivéve a Kapos felőli oldalát, mely csak nyomokban látható. Területét nem szántják, rajta leleteket nem találtunk, közvetlen környékén azonban néhány őskori és középkori cserepet gyűjtöttünk.

Nagy-tó, volt Bogaras-pusztá: A légi fotón látható épületnyomokat azonosítottuk, a szántóföldön nagy területen rengeteg újkori épülettörmelékkel találtunk, az egykori épületek iránya nagyjából É-D, kiterjedésük is jól megállapítható volt. Régészeti leletanyagot nem találtunk.

Pap-sziget: Az ártérből kiemelkedő, meredek oldalú, Torma István által már bejárt, minden oldalról vizenyős réttel övezett egykori sziget fennsíkjának teljes területén őskori, római és középkori leleteket találtunk.

A Pincehelyhez tartozó Görbön 2000. június 22-én végeztem légi felderítést a terület fölött.

A Bogár-tanyán Árpád-kori és középkori település nyomait fényképeztem le, melyet homokbányászás veszélyeztet.

A Lelenc nevű határrészben rézkori (péceli kultúra) és vaskori (kelta) erődtített település (?) nyomait (gödörfoltok, kettős lineáris nyom) dokumentáltam.

BERTÓK GÁBOR

276. Polgár, Kenderföld, Majoros-tanya (Hajdú-Bihar megye) U, B, Szk, Sza, Ge?, A, Á, Kö
A 2000. évi ásítás az 1999. július 5. és október 8. között végzett megelőző feltárás folytatása, illetve befejezése volt; 2000. július 7. és augusztus 18. között folyt. Ennek során 153 objektum feltárására került sor, 318 sztrati-gráfiai egységet különítettünk el. Ezzel a kinyitott 50×120 m-es szelvényben lévő régészeti jelenségek 98%-át feltártuk és a megelőző feltárást befejeztük.

2000-ben a következő korszakok jelenségeit tártuk fel:

1. *Középső neolitikum vége* (késői alföldi vonaldíszes kultúra bükki, szakálhádi, szilmei elemekkel): A középső neolit végi település részeként elsősorban hulladékgödöröket, valamint egy cölöpszerkezetes ház cölöplyukait tártuk fel. Sikertelt feltárnunk – ezúttal a löszhát DK-i oldalán – egy újabb áldozati kutat. Az előző évi 7 neolit sírhoz képest ez évben 11 zsugorított csontvázast sírt tártunk fel. Tájolásuk kivétel nélkül DK-ÉNy volt. Leggazdagabb a 381. sz. objektumszámú, bal oldalára erősen zsugorított, valószínűleg felnőtt nő sírja volt. Mindkét karján csiszolt márványgyöngyökből álló karláncot, nyakában pedig márványgyöngyökből és 4 db spondylus csüngőből álló nyakláncot viselt. Jobb könyöke elé egy folyami kagylót helyeztek a sírba.

2. *Kora bronzkor vége–középső bronzkor eleje* (Hatvani kultúra): A kenderföldi tell periferiájához tartozó jelenségként értelmezhető, egy textilbenyomással díszített amforatöredéket tartalmazó kutat bontottunk ki.

3. *Középső bronzkor* (Füzesabonyi kultúra): A löszhát tetejét elfoglaló és a tell felé húzódközépső bronz-

kori temető DK-i (nánási országút felőli) szélét sikerült lehatárolnunk. Legnagyobb meglepetésünkre ÉNy felé (a vasút irányába) a löszhátan lévő legszélső sírok után egy kb. 30–40 m széles üres sáv következett, ahol nem kerültek elő bronzkori temetkezések, viszont utána tovább folytatódott a bronzkori temető.

Ebben a szezonban 24 középső bronzkori temetkezést tártunk fel, melyek között két szórt hamvas is volt. A férfi sírok vagy D-É, vagy DDNy-ÉÉK, míg a női sírok É-D, vagy ÉÉK-DDNy tájolásúak voltak. Több gazdag edény- és fémmelléklettel (peremes bronzbalta, trianguláris alakú, szegecselt markolatlapú bronztőr, bronzvéső, különböző típusú tűk) ellátott sírt is sikerült feltárnunk. Egy fiatal férfi sírjában a négy edénymelléklet mellett egy arany hajfonatkarikát is találtunk a koponya mögött.

4. *Késő bronzkor:* A Kárpát-medencei halomsíros kultúra sírgödre kerek, az urnánál kicsit szélesebb volt. Urnaként egy kónikus aljú, öblös testű, enyhén kónikus nyakú, egyenesen levágott peremű edény szolgált. Az edény hasán négy széles szalagfűl volt szimmetrikusan elhelyezve. Valószínűleg az urna szájába helyeztek bele egy hiányzó aljú, tojástestű, hengeres nyakú, a peremből induló két füllel ellátott vörös színű fazekat. Az össze-roppant urnában előkerült még egy harmadik, kissé kónikus nyakú, egyenesen levágott peremű edény perem-töredéke is. Az urna belsejében hamvakat egyáltalán nem találtunk, ehelyett vörösre égett paticstöredékekkel és faszéndarabkákkal kevert földet tartalmazott. Ez alapján feltételezhetjük, hogy ebben az esetben egy szimbolikus sírról van szó.

A Gáva-kultúrát néhány hulladékgödör és egy nagyméretű, félig kibontott és egy teljesen kibontott kút képviselte.

5. *Korai vaskor* (szkíta): Téglalap alakú, félig földbe mélyített házat tártunk fel, melynek egyik sarkába egy bal oldalára erősen zsugorított kisgyermek volt temetve sírmelléklet nélkül. A háztól kb. 8 m-re egy kb. 80 cm átmérőjű, függőleges falú, 1,33 m mély gödörben négy beledobott gyermek csontvázast tártuk fel. A legalsó váz mellett egy szürke, korongolt, bikónikus testű, felhúzott fűlű szkíta bögre töredéke feküdt. A vázak a gödörben két szintet képeztek: a legalsó váz fölött egy vékony steril sárga réteg, e fölött pedig egy szintben három váz feküdt részben egymás mellé, részben egymásra dobálva. A negyedik váz sem a gödör alján feküdt, alatta volt még egy kb. 30 cm vastag sárgás kevert betöltés.

6. *Római császárkor* (2. század): Főleg méhkas alakú tárológödörök, illetve egy kút. A kútban kb. 1,2 m-től megfigyelt 10–15 cm vastag sárga illetve szürke rétegek váltakozása alapján a kút fokozatos feltöltődésére következtethetünk.

7. *Népvándorlás kor* (germán?): A 477. objektumszámú nagy, amorf neolit gödörbe beleásva találtunk egy Ny-K tájolású, háton fekvő, nyújtott helyzetű kislány csontvázast tartalmazó sírt. Koponyája mellett – egyetlen mellékletként – egy mindkét oldalán fogazott, díszítetlen csontfésűt találtunk.